

„Semmit se tartson elhanyagolható csekélységnek”

Láthatatlan spektrumok

Az elmúlt 100 hónapban Frazon Zsófiával, a Néprajzi Múzeum tudományos titkárával számos alkalommal beszélünk különböző tervekről, tudományos programokról, szakmai projektekről. Ezen beszélgetések eredményeként több, hosszabb-rövidebb ideig tartó múzeumi aktivitás meg is valósult. A különböző időszaki tárlatok, kutatások, kötetek, tanulmányok, kortárs tematikával összefüggő szakmai együttműködések, konferenciák, tanulmányutak között kitüntetett szerepet töltött be a *Nyitott Múzeum* című kötet kézzelfogható eredményét létrehozó tudós közösség által folytatott OTKA kutatási pályázat. Ennek a tudós közösségnek több szereplője vett részt a ma itt, Pannonhalmán megnyíló időszakos kiállítás komplex kutatási programjában is.

Zsófia javaslatára, hogy a Pannonhalmi Főapátsággal szorosan együttműködve szülessen meg egy kortárs tematikát célzó közös múzeumi projekt, természetes módon illeszkedett a Néprajzi Múzeum által az utóbbi közel két évtizedben végzett MaDok tematikus programba. A Fejős Zoltán főigazgató kezdeményezésével elindított, kibontakozó, majd az utóbbi években számos új irány-

ban kísérletező MaDok program az intézmény egyik legfontosabb kompetencia-feladatként működik jelenleg is. Szándékaink és terveink szerint a közeljövőben a korábbi lehetőségeket nagyságrendekkel meghaladó erőforrások bevonásával tervezzük folytatni.

A hivatalos, ünnepélyes együttműködési szerződéssel is alátámasztott közös vállalkozásban a Néprajzi Múzeum nagy tekintélyű partnere a Pannonhalmi Főapátság. Ezúton is köszönöm Hortobágyi T. Cirill Főapát úrnak az együttműködésben tanúsított nyitottságát és bölcsességét! Megítélésem szerint a Pannonhalmi Főapátság gyűjteményei (a könyvtár, a múzeum, a levéltár, az iskola) több múzeumtípussal is közvetlenül rokoníthatók. A Pannonhalmán őrzött és értő módon gondozott gyűjtemények összessége fölfogható közösségi múzeumként, de nagy hagyományú oktatási/iskolai gyűjtemény is egyben. Erre a komplexitásra is ügyelve, a mai kiállítás megnyitóját kiváló alkalmat kínál arra, hogy a 21. század harmadik évtizedében működő múzeumok néhány jellemzőjére is fölhívjam a figyelmet.

A korszerű etnográfiai-antropológiai irányultságú múzeum elsősorban a társadalom mozgásaival, a mindennapi élettel foglalkozik, és ezeket a – múltba és jelenre egyaránt vonatkozó – tapasztalatokat és tudásokat illeszti be prezentációs gépezetébe, a társadalmi elkötelezettség hangsúlyozásával. A múzeumok az

időbeliség raktárai, felhalmozzák a történeti hagyományokat és a jövőbe vetítik őket. Fönnáll viszont a veszélye annak, hogy ha a múzeumok pusztán archívumok és projekciók, akkor féltő, elveszítik a kapcsolatot az élettellel. A kultúra mauzóleumai lesznek, nem pedig a kommunikáció eszközei. A sikeres múzeum feladata, hogy összekapcsolja az élő kultúrát, a jelen gyakorlatát a kulturális örökséggel – az emberi tapasztalás számos területén. A korábbi egyértékű igazság helyett, a gyűjtemények sokszólamúsága, az alternatívák és problémafelvetések fóruma tehát a múzeum.

A múzeumoknak megvan a maguk egyedi, sajátos profilja: a történeti tárgyakkal való találkozás semmivel össze nem hasonlítható lehetősége. Ezt a „tárgy-kompetenciát” tudják kihasználni, hogy a mai ember történeti és kulturális tudásának gyarapításából kivegyék a részüket. Napjainkban a szűken vett szakmai körökön kívül is zajlik az eszmecsere a múzeumok változó szerepvállalásáról. Megállapítható, hogy ma még többnyire előítéletek és nem egy logikus kép él a közvélekedésben a múzeumokról. Reményeim szerint egyre elfogadottabbá válik az a megítélés, hogy az intézmény nyilvánosságot kiszolgáló funkciója szempontjából a társadalom tudásának élő forrása, ezért a kortárs jelenségekre is nyitottan kell reagálnia. Ehhez kapcsolódik a problémaérzékenység. Evidenciaként hangsúlyozzák – hazai és külföldi szakmai fórumokon –, hogy a múzeumi küldetést folyamatosan szükséges a társadalmi, gazdasági és tudásbeli keretekhez igazítani, érzékenyen figyelve annak jelzéseire. A múzeum szó hazánkban és külföldön egyaránt a hitelesség és a komolyság garanciája is az intézmények küldetésében. A megbízhatóság tehát az

imázsához tartozik, ezáltal szerepvállalásait fokozott figyelem kíséri. A tudásrendszerek permanens újrendeződésének és társadalmi-politikai világképekbe történő beágyazódásának alapvető eszközei a múzeumi kiállítások. Az intézmények küldetését támogató egyediség és a különlegesség ma, a virtuális világok korában, a múzeumok valódiságában van: a valós környezet, valódi emberekkel való találkozás és együttlét, valódi beszélgetések biztonságos találkozási helyeként működik a sikeres és korszerű intézmény.

A múzeumokban zajló tudományos kutatás megítélése szintén átalakulóban van az utóbbi években – sajnos nem mindig pozitív tartalommal. Személyes meggyőződésem, hogy a múzeumok számára hosszú távon alapvető és inspiráló jelentőségű kell maradjon ez a tevékenységi forma. A tudományos kutatások feltételeivel kapcsolatban általánosan megállapítható, hogy egyre kevesebb a szférában a köztámogatás, és egyre magasabbak a látogatói igények. Ez új tevékenységekre sarkallja a múzeumokat: bevételnövelés, látogatói attrakciók erősítése, fejlesztések, az egyediség hangsúlyozása. Mindez sok esetben akadályozza a múzeumok hiteles tudományos műhelyként való szerepvállalását.

A múzeumi tevékenység részeként tovább erősödő kortárs jelenségekre is koncentrálni tudományos kutatás egyértelmű hozadéka, hogy a forrásnak tekinthető információs bázis gyakorlatilag kezelhetetlenül kitágul. Olyan médiumok is megjelennek a korszakra vonatkozó információkhoz kapcsolódva, amelyek a korábbi évszázadokban természetesen ismeretlenek voltak. Ha az írásbeliség robbanásszerű bővülése vagy a hang- és képrögzítés többszörös forradalmainak ered-

ményeire gondolunk, egyértelmű, hogy ezen produktumok gyűjteményeinkbe integrálása komoly kihívást jelent az eredendően 19. század közepi struktúrára épülő múzeumoknak. A modernizáció hatásmechanismusait egyedül a modern technikai eszközök következetes alkalmazása képes kezelni. A társadalmi hasznosság felismerése és felismertetése mára nemzetközi szinten már a múzeumi intézmények fönntmaradásának és fejlesztésének alapjaként értékelhető. A korszerű múzeumi praxisban lendületes ritmusban lépnek előtérbe a történetek és az emlékezések. Az ellenőrzés alól kiszabadult emlékezés fölszabadító pillanatának katarziszt segítik elő azok az intézmények, amelyek folyamatosan újradefiniálják az emlékezetközösség történeti konstrukcióinak változó szerkezetét. A következő új nemzedék a múzeum konstruálta kulturális térben eligazodva, a közvetített ismeretek által juthat el akár a személyes megrendültségig.

A látható spektrum (vagy látható fény) az elektromágneses spektrumnak az a része, amit az emberi szem érzékelni tud. Hétköznapi értelemben gyakran egyszerűen fénynek nevezik. A számos fényelméleti koncepcióval foglalkozó tudós közül most engedjük meg, hogy a weimari államminiszterként feledésre ítélt, viszont munkásságát tekintve halhatatlan Goethe alaptételét idézzem (természetesen ezzel nem áll szándékomban a politikusok, állami hivatalnokok működését összevetni művészekével vagy tudósokéval). A művész-kutató-tudós Goethe *A színék elmélete* című könyvében vitatta, hogy a folytonosnak látszó spektrum részekre lenne bontható. Ezzel a végletesen leegyszerűsítő tétellel összhangba hozható, hogy *A láthatatlan spektrumok* címmel ma

megnyíló kiállítás koncepciója a tudományos és a művészi kutatás közös mikroszkópjával megismerhető, láthatóvá válót célozza meg.

E kiállításon okkal szerepelnek olyan nem megkerülhető kérdéskörökre reflektáló kortárs műalkotások, mint Gosztola Kittenek a tételes hit és a természet-tudomány viszonyának jellemzőit vizsgáló munkája. Tranker Kata *Pannónia hármás halma* című alkotása szintén a tudomány és teológia találkozását vizsgálja: miként illeszthető egymás mellé a biológiai evolúció és a teremtéstörténet egy időn és téren túli helyként működő közegben.

KissPál Szabolcs alkotása a történetmesélés szerkezetét és az emlékműállítás aktusának hazánkban aktuálisan messzire vezető jelenségsoportját idézi fel. A konkrét történet lehetséges elbeszélése, tárgyakon és történeteken keresztüli rekonstrukciója a gyűjtemények fentiekben röviden jelzett kortárs múzeumi formációs folyamataira is érzékenyen reflektál. Nem megfellebbezhetetlen válaszokat ad, hanem releváns kérdéseket fogalmaz meg. S bizony ez az a cél, ami számos esetben egy korszerű múzeumi kiállítási koncepció meghatározó elemeként kell hogy működjön.

Villányi Csaba és Salát Zalán Péter a szerzetesi közösségekben és a múzeumi gyűjteményekben egyaránt megtalálható tevékenység, a következetes és nagy türelmet igénylő fáradtságos munka és az időigényes módszeresség bemutatását két bencés szerzetes, Rónay Jácint és Szeder Fábán alakjának narratív megformálásával végezte el. A komplex tartalmat hordozó műalkotás egyik „szereplője” számos, az alkotásban is kibomló működési terület mellett a magyar etnográfia fontos előfutáraként is ismeretes. Enged-

jék meg, hogy szaktudományunk iránti elkötelezettségemnek – és nem mellesleg pedagógusi késztéseimnek is – megfelelően, felhívjam a figyelmet arra, hogy Szedes Fábián 1819-ben Horváth István ösztönzésére a Tudományos Gyűjtemény pályázatára népismereti tanulmányt írt a palócokról, amely a szakirányú magyar nyelvjárás és néprajzi csoportokat célzó kutatások elindítója lett.

Albert Ádám és Lepsényi Imre taxonómiai és transzformációs elemzése a művészet- és kultúrtörténet módszertani jelenségeire reflektál. Ez az alkotás is erősíti azt a vonását a ma nyíló tárlatnak, hogy hiteles üzenetei komoly és megalapozott kutatások eredményein alapszanak. Bárcsak minden hazai múzeumi tárlat hasonlóan átgondolt és szakszerű kutatási eredményekre építhetne!

A műalkotásokat megismerve, a tárlat elmeit végigjárva, ne vesztjük szem elől, hogy bármilyen tárgy csak akkor válhat forrássá, ha fennmarad, kutatható és értelmezhető. Ehhez különféle formációs folyamatokra van szükség, amelyek által a múlt információi adattá válnak. Az eljárásban az egyik legfontosabb tényező, hogy mindez választás eredménye. A szelekciót minden intézményben és időszakban más és más tényezők határozzák meg. A múzeumi szelekció célja a leírás, megőrzés és az örökítés, ez a teremtő folyamat kötött értékrend mentén, de a muzeológus személyes döntése alapján zajlik.

Hosszú ideig az esztétikum, a szépség és a ritkaság értékrendje befolyásolta az etnográfia tárgyfelfogását. Napjainkra egyre elfogadottabb az a nézet, hogy bonyolult és esetenként változó hosszúságú formációs folyamatok eredményeként születik meg egy-egy tárgy üzenete. Ennek megfelelően a múzeumba került/

kerülő tárgyak életrajzi elemzése lényegesen növelheti azok muzeológiai értékét. A jelenben a nemzetközi szcénában a korábbinál radikálisabb múzeumi modell kezd tetet öltetni: ez a modell inkább hajlamos kísérletezni. A dialektikus módszer és átpolitizált program radikálisan értelmezi a temporalitást. Az idő és az érték kulcsfontosságú kategóriaként jelennek meg a kortársiasság definíciójában. A múzeumi gyűjtemények válhatnak a nem prezentista, multi-temporalitású kortársiasság leggyümölcsözőbb kísérleti terepivé. Az állandó gyűjtemény lehet a múzeumok leghatásosabb fegyvere a prezentizmus stagnálásának megtörésében. Ez kikényszeríti, hogy több időszámban gondolkodjunk párhuzamosan: a befejezett múltban és a befejezett jövőben.

A Pannonhalmi Főapátság átgondolt és kiváló minőségben megvalósuló művészeti projekteket is létrehozó tevékenységében a világvárvány látszólag kiállást okozott. A ma megnyíló kiállítás két évet, pontosabban két tematikus és spirituális évadot (2020: vendégség, 2021: emlékezet) köt össze. A pandémia miatti kényszerhalasztás nem jelentett szünetet az érdemi munkában. A kapcsolódó kutatási és kiállítási munka elmélyültebb lehetett a hosszabb előkészítő időszakokkal összefüggésben. A muzeológusok, kurátorok, művészek a járvány korlátozta keretek között dolgoztak a Pannonhalmi Főapátság gyűjteményeiben: a könyvtárban, a levéltárban, a múzeumban és az iskolai gyűjteményekben. Az alkotómunka részeként a közreműködők kinyitották a gyűjteményeket az azokat évszázadok óta őrző és gyarapító szerzetesközösség felé is: a kutatást beszélgetéssé alakították. A beszélgetések, a történetek és a műalkotásokban

manifesztálódott kortársiasság az a kapcsolat az idővel, amelynek révén az időtlenség következtében képes az ember valójában megpillantani saját korát. A kutatás gondolati teréként működik az 1025 éves pannonhalmi bencés közösség tudása és emlékezete, amely az idő, a tér és a szerzetesi tapasztalat aktuálisan is változó világa. A szubjektív archívum tárgytörténetei az őszinteség, a partneri viszony megkerülhetetlen erejéről is szólnak. A szubjektivitás a fentiekben idézett műalkotások üzeneteiben markánsan jelen van. A személyes történetek fogalmi Szent Benedek Regulájában a közösséghez, helyhez kapcsolódva örök érvényű igazság igényével világítanak.

A gyűjteményeket gondozók számára is tanulságos a Regula 31. fejezete, mely szerint: „A monostor minden fölszerelését és minden vagyonát úgy tekintse, mint az oltár szent edényét. Semmit se tartson elhanyagolható csekélységnek.” Ez a törvény a múzeumok gyűjteménygondozási stratégiáinak is szempontja lehetne.

A 150 év után először saját épületébe költöző, és ott, harminc évvel a legutóbbi állandó kiállítását követően, minden korábbi megmutatkozási lehetőségénél nagyobb és összetettebb gyűjteményi tárlat megvalósítási folyamatának közepette élő Néprajzi Múzeum számára a tanulságai és az eredményei ennek a tárlatnak igen fontosak. A Panonhalmi Főapátsággal közös kiállításunk annak a határozott jelzése, hogy felelősségünk gyűjteményeink megőrzése, látogatóink, társadalmi környezetünk és küldetésünk teljesítése érdekében óriási – ám a múzeumi munkatársak és az apátságban élők közösségének fölkészültsége, elkötelezettsége, elhivatottsága garanciát kínál a

sikerre. (Kurátorok: Frazon Zsófia és Gadó Flóra. *Az időszaki kiállítás megtekinthető 2021. november 21-ig.*)

Kemecsi Lajos

Szakadás vagy folytonosság?

Gerhard Lohfink – Ludwig Weimer: Mária, Izrael leánya (A szeplőtelen fogantatás új megközelítése)

A könyv címe és alcíme pontosan kifejezi a mondandó lényegét. Mária mint Izrael leánya utal a kereszténység őszövettségi gyökereire, és a szeplőtelen fogantatás új megközelítése éppen ebből a szemléletből következik. Az Ó és az Újszövetség hagyományos szembeállítását helyett a folytonosság hangsúlyozása nagyon is időszerű. Amint a szerzők előszavukban felidézik: „A Mária-tisztelet és az antijudaizmus évszázadokon keresztül túlságosan is szoros egységet alkotott.” (10) Máshol emlékeztetnek rá, hogy a középkorban „nagy buzgalommal építettek Mária-templomokat a lerombolt zsinagógák helyén”. (256) Már előljáróban világosan megfogalmazza állításukat: „Az egyház Mária-ra vonatkozó kijelentéseinek alapzata [...] Izrael izgalmas és az egész világon egyedülálló történelme. Csakis erre az alapzatra építve tapasztalható meg az a tétel, hogy Isten Fia Mária-ban vált emberré.” (11)

A kötet szerkezetét a gondolatmenet logikusan egymásra épülő elemei adják. Mivel a szeplőtelen fogantatás azt jelenti, hogy Mária kezdettől fogva mentes az eredendő bűntől, kiindulásul először is az eredendő bűn fogalmát kell tisztázni, erről szól az első

rész. A második „Isten mentőakcióját” (95) kíséri figyelemmel, amelynek során rendre megtöri a bűn erejét. Ennek megnyilvánulásai végigkísérik Izrael történetét. Mindezek után kerülhet sor a harmadik részben Mária szerepére a megváltásban, ami nem más, mint „a megváltott Izrael mintaszzerű megmutatkozása”. (193)

Az első részben végigkövethetjük a bűn értelmezésének alakulását teológiai, filozófiai, lélektani és szociológiai szempontból. Az ősi vallások tisztátalanság-képzetével szemben a személyes bűnösség fogalma Izraelben alakult ki. Ezt szemlélteti a bűnbeesés története és számos további ó- és újszövetségi hely. A bűn „Isten parancsának megszegése, emberi önkény”. (16) Hogy csak néhány epizódot emeljek ki az emberiség művelődéstörténetén átvéló áttekintésből: esik szó a sztoa filozófiájáról, amelybe nem illik bele a bűn fogalma. Ez az újsztoikus mozgalmakban is megjelenik. A felvilágosodás elutasítja az eredendő bűn fogalmát és következményeit. Az ember természetétől fogva jó, a körülményei teszik rosszá. Megjelennek Rousseau, Kant és Nietzsche kapcsolódó megállapításai is.

A történelemben felhalmozott bűnök ismertetése során nagy hangsúlyt kapnak a zsidóellenesség példái az ókortól kezdve a középkoron át a hitleri ideológia előképein és megvalósulásán keresztül a mai Izrael állam ellen irányuló nézetekig.

A szerzők azt is vizsgálják, hogy van-e ellentmondás az evolúció és a bűnbeesés között. A bibliai teremtéstörténet nem természettudományos jelentés vagy jegyzőkönyv, hanem képes beszéd, szimbolikusan kell érteni. „A teológia [...] fenntartás nélkül megnyílhat a paleoantropológusok tudomá-

nyos eredményei előtt.” (69) A modern teológia az eredendő bűnt „katasztrófpotenciálként” értelmezi: „Az egyház azt akarja mondani a dogmával, hogy a gyermekek olyan világba születnek, amelyet átjár a birtvány és az erőszak, a hazugság és a manipuláció.” (52)

A második részben a „bűntörténet” ellentörténete bontakozik ki. Az ószövetségi Izraelben is létezett az üdvösség vonulata. Isten ugyanis nem törődhetett bele, hogy teremtett világát tönkretessék. Ezt igazolja az ószövetségi személyek és intézmények sora.

Az eredendő bűn „ellentörténetének” kezdete Ábrahám. Alakjának jelképes értelmezése fejezi ki az istenfélelmet, az engedelmisséget és a hitet. Mózes egy egész népet készített fel a szabadságra. „Ez pedig már az eredendő bűntől való megszabadulás egyik lényegi vetülete. [...] Az exodus eseménye ily módon az eredendő bűntől való megszabadulás ősmintájává válik.” (115, 117)

A „mentőakció” része a Tóra is. A szerzők helytelenítik a Törvényt és az Evangélium szembeállítását. Újszövetségi helyekre alapozva szögeznek le: Krisztus nem azért jött, hogy érvénytelené tegye a törvényt, hanem azért, hogy beteljesítse. A kettős szerep parancs csak a Tóra egészének összefüggéseiben értelmezhető helyesen. A Templom a bűnbánat, az engesztelési szertartások és a megbocsátás helye.

A próféták kultuskritikája nem csak az istentiszteletről vonatkozik. Az igaz istentisztelet és az igazságos társadalom összefügg. A próféták kritikája egyben állam- és társadalompolitikai kritika is. Az ószövetségi bölcsesség-irodalom megvilágosítja az eredendő bűn sötétjét, megmutatja az istenfélelem jegyében megvalósítandó világ képét.

A szerzők „az istentapasztalat alapvető bibliai médiumainak” (184) sorra vétele után magyarázzák a rossz és a jó, a romlás-történet és az üdvösségtörténet együttesét. A katasztrófákat túlélő „maradékok” szentek lesznek, tanúskodnak Isten jelenlétéről, szeretetéről, biztosítják az üdv folytonosságát.

Az ószövetségi események áttekintése hivatott igazolni, hogy a megváltás Ábrahám óta folyamatban van. Az ígélet nemcsak jövődőlés, hanem bizonyos esetekben valóságosan jelen is van Isten népében: ilyen Ábrahám engedelmissége, a kivonulás szabadságtapasztalata, a kiengesztelődés, Isten szava, amit a próféták és a bölcsességirodalom hirdetett.

Ennek a gondolatmenetnek logikus folytatása a könyv harmadik része, amelyik azt mutatja meg, hogy a megváltás valósága „hogyan sűrűsödik össze Mária alakjában, noha végső érvennyel Jézus Krisztusban teljeseedik majd be”. (192)

A bibliai szóképek vizsgálata ugyancsak az Ó- és Újszövetség szoros kapcsolatát támasztja alá. A Dániel látomásában megjelenő Emberfia az igazi Izrael, az örökké fennmaradó társadalom, amely egyedül Istentől kapja hatalmát. A Deuterójesejában Isten Szolgája Izrael, aki szenvedései árán válik a népek világosságává. Sion leánya Jeruzsálem, de egész Izraelt is jelentheti és magát Máriát is. Tulajdonságai – egyszerre szűz, menyasszony és anya – visszavezethetők azokra a szövegösszefüggésekre, amelyekben az ószövetségi szimbolikus nőalakok megjelennek. Szóba kerül az Énekek éneke mint Isten és Izrael viszonyának jelképe.

A János jelenéseiben feltűnő Napba öltözött asszonyt a legelterjedtebb értelmezés Máriával azonosítja – a szerzők azonban

egyrészt az ószövetségi Izrael, másrészt a végső idők megpróbáltatásaiban szenvedő egyház megtestesítőjét látják benne. Így Isten ó- és újszövetségi népének egységét szemlélteti. A szerzők értelmezése szerint az Újszövetség Máriát többnek látta történelmi személynél: meglátta benne azt „a jelképet, amely Izrael Ábrahám óta tartó üdvtörténetét tömöríti össze és jeleníti meg”. (219)

Mária tehát Isten népét személyesíti meg. Ószövetségi háttérnek felderítésében hangsúlyos szerepe van a Lukács-evangélium előtörténetének, középpontjában a *Magnificat* értelmezésével. A könyv szerzői rámutatnak: „Lukács itt Máriát mint Izrael megtestesítőjét ábrázolja.” (229) Hasonló következtetésre jutnak János evangéliumából a kánai menyegző és a kereszt alatt álló Mária jelenetei alapján. Az előbbiben Mária „a reménykedő és engedelmes Izraelt képviseli”, az utóbbiban azt, hogy „az Ószövetségi Izrael eléri célját”. (235)

A továbbiakban kibontakozik Mária és az egyház kapcsolatának koronként változó értelmezése. Az egyházatyák szerint az egyház már a világ teremtése előtt megvolt. Számos ószövetségi helyet az egyház prefigurációjaként, előképeként magyaráznak. Idővel kidolgozták az a nézetet, mely szerint Mária az egyház megszemélyesítője. Nemcsak párhuzamot, hanem azonosságot is feltételeztek. Az egyház Krisztus jegyese. A középkorban különösen az Énekek éneke magyarázatai erősítették tovább Mária és az egyház kölcsönös egymásra vonatkoztatását.

Mária és az egyház szoros összefüggése a nyugati teológiában a kora újkorban fokozatosan háttérbe szorult, a racionalizmus korában teljesen elhalványult. A 19. században fedezték fel újra Mária

és az egyház középkori analógiáját. A 20. század közepére vált ismét uralkodóvá Máriának mint az egyház ősképeként értelmezése, amit a II. vatikáni zsinat (1962–1965) dokumentumaiban fogalmaztak meg. Ez lehetővé teszi, hogy Máriában „az igazi, ószövetségi Izrael mintaszerű megmutatkozását is felismerjük”. (255)

Az alapos előkészítés után a könyv kétharmadánál érkezünk el az alcímben jelzett témáig, a szeplőtelen fogantatás dogmájáig. Végigkövethetjük kihirdetésének (1854. december 8.) előtörténetét. A második korinthusi levéltől kezdve az egyházatyákon keresztül a középkoron át a 19. század közepéig. Nem volt kétséges, hogy a Logosz emberré válása csak olyan személyben lehetséges, aki mentes az eredendő bűntől. A viták arról folytak, hogy Mária mentessége mikortól ered. Vajon fogantatásának pillanatától vagy magzati állapotának egy későbbi szakaszától? Végül az az álláspont győzött, mely szerint Krisztus előreható megváltása Máriát léte első pillanatától megóvta az eredendő bűntől. Ennek kinyilvánítása nyitja meg az utat az ószövetségi Izrael felé, egészen a teremtésig, a paradicsomi ártatlanságig. Mária kiváltsága összekapcsolható Isten népének kiválasztottságával: Isten szándéka – Izrael kiválasztása a világ javára – Máriában éri el célját. Így válik Mária Izrael történetének csúcspontjává.

A vitával kapcsolatban megemlítek egy kevésbé ismert magyar vonatkozást. Esterházy Pál (1635–1713) neve alatt megjelent egy latin nyelvű könyv a szeplőtelen fogantatásról (*Speculum Immaculatum*, Bécs, 1698; Kassa, 1747). A munka ahhoz az állásponthoz csatlakozik, mely szerint Mária már fogantatásának pillanatában mentes volt az eredendő bűntől. Forrása két kortárs teo-

lógus (Caelestinus Sfondratus, 1644–1696, Guilielmus Herincx, 1621–1678) egy-egy értekezése, amelyeket lényegében betű szerint közöl. Az elsősorban politikusként és hadvezérként számon tartott Esterházyról nehezen elképzelhető, hogy ő maga mélyedt volna el a teológiai kérdésekben. Valószínűbb, hogy a kötet címlapján szereplő „author” azt jelenti, hogy ő bizta meg a környezetéhez tartozó egyházi személyeket a szövegek összeszerkesztésével.

Visszatérve az ismertetett kötethez: a szerzők meggyőződése szerint a szeplőtelen fogantatás dogmája Izraelre is vonatkozik, hiszen az isteni kegyelem kiáradása végigkísérte Izrael történetét. Ez az egyre gyarapodó, felgyülemelő kegyelem szállt Máriára. Ennek jelentőségét hangsúlyozza az újabb kori mariológia: a „közvetlen kegyelem”, azaz Isten transzcendens, felülről jövő beavatkozása mellett fontosnak tartja a „közvetett kegyelem” érvényesülését, a társadalom által nemzedékeken keresztül közvetített történelmi tapasztalatok szerepét. Így tehát a szeplőtelen fogantatás előtörténete Izraelben keresendő. Ebből az álláspontból értelemszerűen következik az üdvösségtörténet Ábrahámmal kezdődő folytonossága.

A keresztények közül senki nem vitatja, hogy egyedül Krisztus váltott meg bennünket, nincs más üdvözítő. Ugyanakkor tekintettel kell lennünk a megváltás történeti előzményeire is. Az isteni kegyelem már az ószövetségi Izraelben is létezett. Isten valamennyi jótéteménye, megbocsátása és kiengesztelődése a kiválasztott néppel a kegyelem megannyi megnyilvánulása. A megváltás műve Jézus Krisztusban teljeseedik ki és válik véglegessé.

Az Ó- és Újszövetség közötti folytonosság megszakadásá-

nak és a folytonosságnak az egységét Keresztelő János és Jézus viszonya szemlélteti. Jézus nem új vallást alapított, hanem célba juttatta Izrael hitét, beteljesítette és megújította a sínai szövetséget. Keresztelő János, Mária és Jézus egyaránt az Ó- és az Újszövetség kapcsolatát tanúsítja.

A szerzők a János-prológos értelmezésében is a folytonosságot emelik ki. Például a Tóra és a Krisztus által megjelenített igazság együttes említését nem szembeállításként, egymást kizáró ellentétként magyarázzák, hanem úgy látják, hogy a Tóra kegyelme és világossága után Krisztusban jött el a teljes kegyelem és igazság. Véggözetkeztesük szerint a Logosz nem Jézus Krisztusban testesült meg először, hanem mindig is a világban volt, így az ószövetségi Izraelben is.

Mária szerepe a megváltásban az isteni akarat és az emberi szabadság paradoxonát mutatja. Máriát Isten halmozta el kegyelmével, ugyanakkor ő maga saját elhatározásából rendelte alá magát Isten akaratának, így működött közre a megváltás művében. A szerzők óvatosan nyilatkoznak Mária „társmegváltói” meghatározásáról. A könyv alapgondolatába illesztve ezt akkor tartanák indokoltnak, ha azt jelenthetné, hogy „a hívó és reménykedő Izrael utat készített Jézus Krisztus felé, [Mária] eljövételének elősegítője és közvetítője volt”. (319)

A modern felfogás az eredendő bűnt történetileg szemléli: „katasztrófák összefüggérendszerre, amely sokak személyes bűne miatt jött létre [...] A rossz, a katasztrófa, a romlás történetileg létrejött összefüggését” (320) nem lehet elengedni vagy megbocsátani, csak kiszabadítani lehet belőle az embert. A keresztiség a bűn uralmi övezetéből, a sötétségből áthelyezi az embert Krisztus ural-

mi övezetébe, ahol a világosság uralkodik. Egyes bibliai helyek értelmezése szerint ez az egyházban testesül meg. A betagozódás az egyházba egyben a Krisztussal való azonosulást is jelenti.

A szerzők hosszasan ismertetik azt a „strukturális kegyelmet”, amelyben az egyház tagjaiként részesülünk. Ennek tényezői a szentségek felvétele, a Szentírás olvasása, a tanítás, az ünnepek, a gyülekezetek közösségi élete, a keresztény életforma velejárói, az egyházi rend, a szentek szerepe. A könyv alaptételéhez, az Ó- és Újszövetség szoros összefüggéséhez kapcsolódik annak hangsúlyozása, hogy a keresztény közösség tagjai egyszersmind Ábrahám gyermekeivé is válnak, „Isten népének Ábrahám óta tartó történetébe” (326) is bekapcsolódnak.

A záró *Kitekintést* megelőző, utolsó fejezetben foglalják össze a szerzők Mária szerepét a teremtésteológia és az üdvösségtörténet összefüggésében. Miként Isten teremtő terve csak egy hosszú történet során homályosulhatott és torzulhatott el, ugyanúgy hosszú időre volt szükség, amíg előtűnhetett az igazi teremtés ragyogása. Mária szeplőtelenységét és Jézus feltétel nélküli tisztaságát Izrael évszázados, fáradalmas, szenvedéssel teli történelme küzdötte ki.

A *Kitekintés* a Mária dogmatikai helyéről alkotott véleményeket foglalja össze. A II. vatikáni zsinat „az egyház ősképeként” az ekkleziológiában helyezte el. Voltak, akik úgy gondolták, hogy a kegyelemtanba tartozik, mások szerint a krisztológiába, ismét mások szerint a Szentlélekről szóló traktátusban van a helye. A szerzők felvetik, hogy a könyvükben kifejtettek alapján Mária a teremtés tanba és az eszkatológiába is tartozhatna. Véggözetkeztesük: „Ott a helye mindegyik teológiai traktátusban – de egyikbe

sem fér bele.” (348) Éppen ezért a mariológia fogalma is csak szükségmegoldás.

A könyv legfontosabb állításainak vázlatos ismertetése után további szempontok alapján tesztek néhány megjegyzést.

A számmisztika iránt fogékony olvasónak feltűnhetnek a szerkezet sajátosságai. Mind a három fő rész 7-7 fejezetből áll. A mitikus hetes szám a Mária-kultuszban is megjelenik, mint Mária hét fájdalma és hét öröme. A szakrális számszimbolika jegyében az evangéliumokban szereplő négy fájdalmat idővel kiegészítették hétre. Ehhez hasonlóan Mária életnek eseményeiből hét örömét is összeállították.

A hetes az Ószövetség hivatkozott helyein is feltűnik. A Zsoltaéskönyv „Tórazsoltaérában” (119. zsoltaé) a *tora* címszó hét szinonimája szerepel. A Példabeszédek könyvében a Bölcsesség házának hét oszlopa van. A szerzők az Isten Szolgája kollektív jelentését – azaz Izrael népét – alátámasztó ószövetségi helyeket hét csoportba sorolják. A hetes szám mind az Ó-, mind az Újszövetséghez kapcsolva többször is előfordul. Lehetséges, hogy ismételt fel-felbukkanása a könyvben a szerzők „kódolt üzenete” az olvasóknak, hogy ezzel is erősítsék a két rész összetartozását?

Minden elismerést megérdemel a könyv tárgyalásmódja. A szerzők a hagyományos, „iskolás teológia” nehezen értelmezhető meghatározásaival szemben megpróbálják az elvont fogalmakat a mai ember számára könnyen felfogható formában megfogalmazni. Ennek során néha tartalmi tekintetben is módosítanak a bevett magyarázatokon – különösen azokban a kérdésekben, ahol úgy látják, nem fordítottak elég figyelmet az Ó- és Újszövetség szoros összefüggéseire.

Az előadottak megvilágítására jellemzően a hittudományhoz fordulnak. Alap a Biblia, de sokakat idéznek az egyházatyáktól a kortársakig. Gyakran kilépnek a teológia keretei közül, feltárják az egyes témák összefüggéseit az ókori Kelet történelmi, társadalmi, gazdasági, egyház- és vallástörténeti viszonyaival.

Az előadásmóddal kapcsolatban méltatnunk kell a magyar fordítást, Mártonffy Marcell munkáját. Bár a szerzők igyekeznek könnyen érthetően előadni mondanójukat, elkerülhetetlenek az elvontabb teológiai fejtegetések. A magyar szöveg ezeket a részeket is gördülőkeny mondatokban adja vissza.

A szerzők néhány esetben finom iróniát alkalmaznak. Szándékuk érzékeltetése kifejezetten szellemes, köszönhetően annak, hogy a fordító a legmegfelelőbb magyar kifejezéseket használja. Ilyen a kritikus hivatkozás egyes szaktekintélyekre, azokra a „késve érkező” bibliakutatókra, „akik boldogan ragaszkodnak elavult kliséikhez”. (163) Egy másik hely a János-prológos számos értelmezőjének „kedvenc játékaról” szól, melynek során „addig farigcsálják a szöveget, amíg létre nem hozzák a lehető legrövidebb szakaszokat”. (307)

A hivatkozások a mai ember tapasztalataira segítenek megérteni a teológiai megállapításokat. A mindennapi életből vett párhuzamok között szerepelnek közlekedési szabálysértések, doppingvétségek, válságmenedzselés. Az erendő bűn értelmezését ökológiai problémák szemléltetik, a környezetszennyezés és a klímaváltozás analógiája. A környezet rombolása párhuzamba állítható az ember belső világának lerombolásával.

Vannak helyek, ahol a szerzők az egyiptomi szolgaságot munkaszolgálatnak, robotmunkának

nevezik, máshol a 20. századi munkatáborokhoz hasonlítják, a Gulagot néven is nevezve. A leviták egyik tilalmával kapcsolatban merülnek fel a biotechnikai kísérletek, a génmanipulációk. Felfedezhető a hasonlóság az ószövetségi engesztelő áldozatok és a modern ember által kötött különböző biztosítások között.

Az olvasó néhol mai világunkra ismer anélkül, hogy a könyv szerzői erre külön felhívnák a figyelmét. Például a felvilágosodás bűnértelmezésével kapcsolatban idézik Rousseau-t: „Minden jó, amidőn kilép a dolgok alkotójának kezéből, de minden elfajul az ember kezei között. [...] Semmit sem akar olyannak, amilyennek a természet alkotta, még az embert sem. Kedvére idomítja őt, akár a cirkuszi lovat, kitekeri tagjait a maga ízlése szerint, mint egy fát a kertjében.” (27) Lehetetlen nem gondolni a nemváltó műtétekre és a Teremtő szándékának egyéb felülbírálásaira.

Más helyeken: „A valódi nyomorúság nem egyéb, mint az erőszak, a kapzsiság, a közvélemény manipulálása.” (39) Vagy: „Létezik korszellem, amelyet az ember anélkül sajátít el és tesz bensővé, hogy észrevenné.” (41) Talán már áldozatul is estek mindennek azok, akiknek erről nem jut eszükbe az „objektív és független” sajtó, a közösségi média, a különféle véleménybuborékok hatása.

Néhány eset a szerzők irodalomtörténeti felkészültségét mutatja. A 119. zsoltár elemzése során a teológiai magyarázatot kompozíciós és műfaji szempontok segítik. Mária szerepét egy 15. vagy 16. századi német versnek és 19. századi kiegészítésének hosszú, hatlapnyi elemzése teszi világossá. Az értelmezések alátámasztására az irodalmi példák mellett képzőművészeti párhuzamok is szerepelnek.

Befejezésül idézhetem a szerzők legvégső következtetését. A korábbiakban részletesen kifejtettek alapján egyértelműen állást foglalhatnak a szakadás és a folyamatosság kérdésében:

„A Messiás anyja híd az Ó- és Újszövetség között. [...] Mária személyében ezért a teológia visszatérhet az Isten népének kezdeti és ősrégi kettéhasadását megelőző állapothoz: a zsidók és a keresztények különválása mögé. Ezzel együtt a kereszténység felekezeti széttagolódása mögé is visszatérhet.” (353)

Mindent összevéve: egy olyan könyvet ajánlhatunk az olvasóknak, amelyik nemcsak a teológusok számára foglalja össze világosan a mariológia modern felfogását, hanem logikus felépítésével, világos gondolatmenetével, szemléletes példáival, élvezetes stílusával minden érdeklődőt könnyen beavat a tárgyalt kérdésekre. (*Pannonhalmi Főapátság Bencés Kiadó – Pannonhalmi Főapátság Közhasnú Alapítvány, Pannonhalma, 2021*)

Bartók István

Hiba a túlvállalásban

Perintfalvi Rita: Amire nincs bocsánat (Szexuális ragadozók az egyházban)

Zavarba ejtő Perintfalvi Rita *Amire nincs bocsánat (Szexuális ragadozók az egyházban)* című könyve, mert fontos, megkerülhetetlen, de több szempontból problematikus munka, amit igen nehéz olvasni. Mint ha nem döntötte volna el a szerző, mi a célja: követ dobni a magyar katolikus közbeszéd állóvizébe, ahol az egyház nem hajlandó vagy képes szembenézni papjai szexu-

ális visszaéléseivel, vagy a maga mélységében elemezni ezt a nagyon komplex jelenséget.

Elismerem az erőnyeit: hangosan, elkötelezetten, az áldozatok mellé állva szóvá teszi ezt a nehezen vizsgálható, sűrű elhallgatások övezte, hosszú szexuális abúzus történetet. Amikor döntenie kell az egyház „tekintélyének” őrzése és a botrányos bántalmazások feltárása között, egyértelműen és helyesen a második utat választja, noha maga is teológus, tanár és aktív, jobbító szándékú tagja egyháznak. Nem lehet könnyű szerep, de nem tér ki előle. Fórumot biztosít az áldozatok megjelenésének, történeteik elmeséléséhez, és igyekszik a zaklatások mögött meghúzódó strukturális, hatalmi viszonyok okait feltárni, felmutatni. Méltán emlegeti a panaszokra vonakodva reagáló, azokat inkább elkenni akaró egyházi vezetők felelősségét. Elementáris szüksége volna a szerzőnek is és az egyháznak is arra, hogy legyen dialógus, meg tudják hallani egymás érveit, együtt tudjanak működni; hogy az elhallgatás helyett meghallgatás legyen, és differenciáltan tudják véleményüket kifejezni.

Erre a méltányos és árnyalt beszédmódra törekszem magam is. 2015-ben kiderült egyik legjobb barátomról, hogy maga is elkövető. Ezért kezdtem foglalkozni a témával. A botrány kipattanása nyomán a *Pannonhalmi Szemle* szerkesztői úgy döntöttek, hogy összeállítanak egy tematikus számot (*Kivétel*, 2015/3.), amiben négy szerző járta körül a kérdés különböző aspektusait. (A gyermekvédelemmel foglalkozó jogász, Gyurkó Szilvia az iskolai szexuális zaklatás fogalmáról, Kuritárné Szabó Ildikó traumaterapeuta, klinikai szakpszichológus annak pszichiátriai következményeiről, Nádori Gergely a tanár–diák viszony veszélyes aszimmetriáiról

írt, míg magam Marie Keenan azóta *A gyermekek szexuális bántalmazása és a katolikus egyház* címmel 2017-ben magyarul is megjelent könyvét ismertettem részletesen.) Életem egyik legnagyobb megrázkódtatása volt ez a krízis, amiben alapvető orientációs pontjaim bilentek ki a helyükről.

Azóta a *Me Too* botrányokon sokat edződött a megértésünk, és a közösség érzékenysége is nőtt a hatalmi visszaélésekkel szemben. Nagyon nehéz higgadtan látni ezeket olyan emberek esetében, akik a kultúrában, teológiában, pedagógiában vagy a művészetben jelentős teljesítményeket értek el. Vajon a bűn felszámolja az értékeket, vagy a minőség elhalványítja a visszaélést? Jó lenne kibírni ezt a kettősséget. Egyben látni tudni mind a két világot, súlyos leegyszerűsítések nélkül.

Az abúzusok nyilvánossá válásának dinamikájában több szereplő és szerep tűnik fel, ezek egymásra épülnek és egymást erősítik: az elhallgatások falát áttörve az esetek többségét oknyomozó újságírók kezdték feltárni. Látnunk kell – ahogy erről Perintfalvi Rita is ír –, hogy az esetek nyilvánossá válásában szinte minden szereplő ellenérdekel: az áldozatokat a szégyen, a pellengérré kerülés rettenete, a saját identitásuk megrendülésének kockázatása és a velük szembeni hitetlenségtől való félelmük tartja vissza, ami másodlagos traumatizációt okoz. Az elkövetőket büntetőjogi felelősség, pályájuk és az egész korábbi életük, társadalmi státusuk elvesztése fenyegeti. Az egyházi vezetők a hívők bizalmának, a tekintélyük elvesztésétől tartanak; egy ezeréves struktúra, intézmények, rítusok válhatnak kérdésessé. És a szélesebb közönség, az egyház hívő közössége is ellenáll, amikor a szilárdnak hitt értékei, igazodási pontjai omlanak össze.

Ha szétszálazzuk az ellenállás sűrű szövedékét, akkor azt látjuk, hogy az elhallgatás motívumai a tudatos eltussolástól a „nem hiszem el” meghökkennt tagadásáig terjedő spektrumot képeznek. Hasonlóan széles helyzetük és tevékenységük különbözősége folytán a szereplők felelőssége.

Általában az újságírók azok, akik a megrontástörténetekkel próbálják áttörni a „hallgatás-falat”. Többnyire harsány, felháborító részleteket is tartalmazó előadásmódot használnak, mert fel kell ébreszteniük a háritásra hajlamos közönséget/közösséget. Miután képessé válik meghallani a nehéz történeteket, akkor jön el az elemzés, a mélyebb megértés ideje, a közös sajátosságok számbavétele. Továbbá az áldozatok terápiás megsegítése egyénileg és csoportban, majd pedig a történetek széles körű, sok szempontú elemzése, és a megelőző óvintézkedések kialakítása.

Nagyon nagy segítség a titokban történt, személyiségromboló szexuális visszaéléseket átélt embereknek, amikor találkozhatnak más „páriákkal”, akiknek hasonló élményeik vannak, és akikkel feloldódhat a zaklatottak bűntudat terhelte, izolált, szegénytelen önértékelése.

Perintfalvi Rita mintha mindent egyszerre akarna. Jó lett volna, ha olvassa Ferenczi Sándor közel száz éves tanulmányát: *Nyelvzavar a felnőttek és a gyerekek között*. Ebben Freud egyik legközelebbi tanítványa arról ír, hogy a gyermek szeretetre, gyengédségre vágyik, míg a felnőtt az ilyen jelzéseket szexuálisan értelmezi: kikezdsnek, szerelmi kielégülésre, gyönyörre törekvésnek ott, ahol csupán szeretetvagy van. És az elkövető úgy szabadul meg a saját bűntudatától, hogy azt a gyerekre vetíti (te is akartad, romlott, feslett vagy stb.), amivel az áldozat azonosul.

A könyvvel kapcsolatos legfőbb kifogásom, hogy szerzője túl sokat vesz magára. Perintfalvi Rita nem terapeuta, nem pszichológus vagy pszichiáter, így nem várható el tőle, hogy ismerje a téma alapvető szakirodalmát. Mégis, mint „egyszemélyes zenekar” akar minden szerepet betölteni: a „vox populi”, a felháborodott közönség, a Bosszú Angyala, a tudós teológus, a megértő terapeuta és higgadt elemző, a szenzációéhes zszurnaliszta, a kártérítéseket kijáró aktivista, az egyházreformer, korunk társadalmi problémáit kutató tudós... Ez a sok szerep szétfeszíti a szerző szerepét. Mert másként írunk kiáltványt, patográfiát és teológiai vagy szociálpszichológiai elemzést. Nem műfaji vagy stiláris fanyalgásomnak akarok hangot adni, hanem olvasói megpróbáltatásaimnak. A könyv mintha egy állandó, kitarított „magas C”-n íródott volna, moduláció nélkül, a mindent elnyomó düh, harag hangján, ami talán a túlválalás számlájára írható.

Vajon, elvárható-e egy könyvtől, ami az egyházon belüli szexuális abúzusokról szól, hogy ismerje és továbbgondolja a 2004-es Boston Globe tényfeltáró cikkei után megjelent idegen és magyar nyelvű tanulmányokat, szakirodalmat? Ha már az angolszász világban robbantak ki a botrányok, mi indokolja, hogy csupán a német nyelvű irodalomra támaszkodik a szerző? Súlyos szerkesztői hiányosság, hogy a szövegben szereplő hivatkozásokat nem lehet megtalálni az idézett szakirodalomban.

További probléma, hogy a szerző egyfelől elismeri: az elkövetők nem „szörnyetegek”, de másfelől ez a megállapítás nem illeszkedik az alcímbe és a szövegben is használt „szexuális ragadozók” kifejezéshez. Ez a nyelvezet kiiktatja az empátia esélyét,

dehumanizál, és hamis képet fest az elkövetőkről: mintha sokkal tudatosabbak, megfontoltabbak lennének, és azért választják a papi vagy szerzetesi hivatást, hogy szabadon garázdálkodhassanak a rájuk bízott kiskorúak között. Számomra sokkal plauzibilisebb Marie Keenan értelmezése: az elkövetők saját éretlen, nem szokványos vagy homoerotikus orientációjukat sejtve vagy felismerve feltételezik a papi pálya aszexualitását, a cölibátust mint védett életformát. Mivel senki sem készíti fel őket a sexualitás körüli nehézségekre, és nincsenek ezt feltáró és orvosló intézményes mechanizmusok sem a képzés, sem a hivatásgyakorlás során, magányosan küszködnek, míg el nem buknak. Túl nagy és áthidalhatatlan a szakadék a majdnem divinális tekintély és szerep, meg a magányos, munkában túlhajszolt és testi nyomorúságban töltött hétköznapi valóság között. A papoknak egyrészt mindent el kell hordozniuk, amit a hívők meggyóznak nekik, másrészt nincsenek pszichoterápiás eszközeik, sem jártasságuk a nehéz kérdések orvoslására. Kifejezetten kiegészítő elősegítő helyzet, ahol a mindentudás látszatát fenn kell tartani, de belül mardos a nem jól elvégzett munka gyötrelme. Ez a tiszteltreméltó homlokzat és a mögötte meghúzódó siralmas valóság jó táptalaja a „kettős-könyvelés” szexualitást érintő gyakorlatának.

Másrészt, ahogy Marie Keenan is írja, a kontextuális terápia „destruktív jogosultság” fogalma sokat segít az elkövetők megértésében (nem felmentésében!). Az elkövetők 60–80%-a gyerekkorában maga is szexabúzust élt át, aminek az emléke elsüllyedt a tudattalanban, mégis kirajzolja a kapcsolat etikai alaphangját: azt adjuk tovább, amit magunk is kaptunk. Ez magyarázza gyak-

ran a bűntudat hiányát, és nem a „szörnyetegek természetrajza”.

Perintfalvi Rita könyvének egyik erőssége a spirituális abúzus, a hivatallal és a lelkipásztorok, spirituális szereppel kapcsolatos túlhatalom elemzése. Ez ugyan nem célja a munkának, mivel elsősorban a szexabúzusok feltárására irányul, mégis értékes hozzájárulás a témához, fontos dialógusok kiindulópontja lehet.

Az áldozattörténetek mutatják leginkább a szereptorlódást és az aránytévesztést. Ebben részint egy 64 oldalon részletezett esetismertetés, másrészt szinte csak címszavakban megjelenített történetek egymásutánisága olvasható. Tartalmilag egymáshoz nem illeszkedő fajsúlyú, eredetű, kategóriájú esetek sorjáznak egymás után. Egy kalap alá veszi a paptanárok szexuális visszaéléseit gátlásos tanítványokkal és egy pap viszonyát egy férjzett családjával. Különböző mechanizmusok érvényesülnek, s eltérő ezek veszélyessége, ha csupán az elkövető foglalkozása azonos. Itt ütközünk bele leginkább abba, hogy a zsurnalizmus „minél zafatosabb, annál jobb” elve összeegyeztethetetlen a traumafeltáró működéssel. A traumaterápiákban a gyógyuláshoz nem csupán a történetek elmondása, a titkok feloldása fontos, hanem a zaklatás folytán elvesztett kontroll visszaadása, a biztonság megteremtése és fenntartása is. Ezt a biztonságot nehéz fenntartani, ha a publikálás a fő cél. Nem vonom kétségbe a történetek hitelességét, sem az összegyűjtés fontosságát, de a feldolgozásuk, s így a tanulságaik is esetlegessé válnak ebben a formában. Így például a szerző kvázi terapeutai munkájába az egyik áldozattal folytatott levelezésének közzététele által látunk bele. Ha a kompetencia határait tiszteletben tartaná, akkor nem törekedne az

általa megismert történetek tanulságainak, vélt mechanizmusainak idő előtti kitárgyalására, hanem – miként Salvador Minuchin családterapeuta mondja – „mint lemezjátszóú a barázdát” követné a páciens. A terápia nem csupán az „igazságról” szól, hanem a közösen megtett útról is, a megértés és elfogadás tempójáról.

A patográfiák, esetismertetések megírásakor is kívánatos a szükséges és elégséges információk arányát szem előtt tartani; a könyvben „a jel és a zaj aránya” időnként megbomlik és eltorzul. Amikor a kamaszkori szexuális visszaélést elszenvedett férfi történetét olvassuk 64 oldalon keresztül, és a felnőtt partnerével megélt merevedési zavaraiig jutunk, akkor olvasóként az intimitást kiárúsító pletykalapok kukucskáló perspektívájába kerülünk, pedig a szexuális diszfunkciók mögött sokszor komplex mechanizmusok rejlenek.

Némi kétkedéssel fogadtam a szerző elképzeléseit az áldozatsegítő csoportról, amelyben a

résztevők pszichológiai megsegítését pszichológusokra, a maga feladatát pedig a teológiai, spirituális kérdések megtárgyalásában jelölte ki. Pszichiáterként a szerző „diagnosztizálási furorját” volt a legnehezebb követni, mivel látatlanul adott súlyos diagnózisokat az elkövetőkről. A szakma szabályai előírják, hogy közvetlen vizsgálat nélkül ne címkézzük az embereket, mert az eltárgyiasításhoz, emberi mivoltuk felszámolására vezet. A pszichiátriai vizsgálat és diagnózis mindig egy konkrét kontextusban történik, nem öncélú folyamat. Leginkább a gyógyítás kereteit jelöli ki mind az önkéntesen kért vizsgálat, mind pedig a kényszergyógykezelés esetén.

Ha születik ennek a könyvnek folytatása, ahogy a szerző ígéri, feszebb szerkesztői munkát, a kompetenciahatárok megtartását, a dialóguskészség erősítését és más mentor választását javaslom. (*Kalligram, Budapest, 2021*)

Hardy Júlia

Néhány szerzőnkéről

DECZKI SAROLTA – kritikus, irodalomtörténész, filozófus. A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetének tudományos munkatársa. Kutatási területei: a kortárs magyar próza, különösen Tar Sándor életműve, a német nyelvű irodalom recepciója Magyarországon, a magyar szellemtörténet. Eddig megjelent könyvei: *Az érzékiség dicsérete* (2013); *Meredek sziklagerincen: Edmund Husserl és a válság problémája* (2014); *Fordított világ* (2016).

HERCZOG NOÉMI – kritikus, a *Színház* folyóirat szerkesztője, az *Élet és Irodalom* színikritikusa, adjunktus a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Színház és Film Karán. Első könyve a Kádár-kori feljelentő színikritikáról 2021-ben jelenik meg a pécsi Kronosz Kiadónál.

NÁDASDY ÁDÁM – nyelvész, költő, műfordító, az ELTE professor emeritusa. Lefordította Dante *Isteni Színjátékát* (2016). Legutóbbi verseskötete: *Jól láthatóan lólok itt* (2019). Nemrég novelláskötete is megjelent: *A szakállas Neptun* (Magvető, 2020).

SZILÁGYI ZSÓFIA – irodalomtörténész, a Szegedi Tudományegyetem egyetemi tanára. Legutóbbi kötetei: *Móricz Zsigmond* (2013), *Az éretlen Kosztolányi* (2017).